ผลของการให้ความรู้และคำปรึกษาแก่ผู้ป่วยนอกที่มีภาวะหัวใจวาย ณ โรงพยาบาลเลิดสิน

นางสมสกุล ศิริไชย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาเภสัชศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาเภสัชกรรม ภาควิชาเภสัชกรรม
คณะเภสัชศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2543

ISBN 974-13-1027-7

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

I19813302 12 พ.ย. 2546

EFFECTS OF EDUCATION AND COUNSELLING ON OUT-PATIENTS WITH HEART FAILURE AT LERDSIN HOSPITAL

SOMSAKUL SIRICHAI

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Science in Pharmacy

Department of Pharmacy

Faculty of Pharmaceutiacl Sciences

Chulalongkorn University

Academic Year 2000

ISBN 974-13-1027-7

หัวข้อวิทยานิพนธ์	ผลของการให้ความรู้และคำปรึกษาแก่ผู้ป่วยนอกที่มีภาวะหัวใจวาย ณ โรงพยาบาลเลิดสิน
โดย	นางสมสกุล ศิริไชย
สาขาวิชา	เภสัชกรรม
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์เรวดี ธรรมอุปกรณ์
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	แพทย์หญิงนิศา อินทรโกเศศ

คณะเภสัชศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต

..... คณบดีคณะเภสัชศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร. สุนิพนธ์ ภุมมางกูร)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์อภิฤดี เหมะจุฑา)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์เรวดี ธรรมอุปกรณ์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(แพทย์หญิงนิศา อินทรโกเศศ)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. รุ่งเพ็ชร สกุลบำรุงศิลป์)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.วัชรี เลอมานกุล)

นางสมสกุล ศิริไชย: ผลของการให้ความรู้และคำปรึกษาแก่ผู้ป่วยนอกที่มีภาวะหัวใจวาย ณ โรงพยาบาลเลิดสิน. (EFFECTS OF EDUCATION AND COUNSELLING ON OUT-PATIENTS WITH HEART FAILURE AT LERDSIN HOSPITAL) อ.ที่ปรึกษา: รองศาสตราจารย์เรวดี ธรรมอุปกรณ์, อ.ที่ปรึกษาร่วม: แพทย์หญิงนิศา อินทรโกเศศ 97 หน้า. ISBN 974-13-1027-7.

การศึกษาผลของการให้ความรู้และคำปรึกษาแก่ผู้ป่วยนอกที่มีภาวะหัวใจวาย ณ โรงพยาบาลเลิดสินเป็นการวิจัยแบบทดลอง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของการให้ความรู้และคำปรึกษาแก่ผู้ป่วยนอกที่มีภาวะหัวใจวายโดยเภสัชกร ในด้านความรู้เกี่ยวกับการรักษาภาวะหัวใจวายและพฤติกรรมการใช้ยา ความร่วมมือในการใช้ยา และคุณภาพชีวิตของผู้ป่วย

ในการวิจัยได้เก็บข้อมูลจากผู้ป่วยนอกที่มีภาวะหัวใจวายซึ่งมาตรวจรักษาที่คลินิกโรคหัวใจ ระหว่างเดือนตุลาคม 2543 ถึงเดือนมีนาคม 2544 รวมทั้งสิ้น 61 ราย โดยสุ่มตัวอย่างแบ่งผู้ป่วยเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง ผู้ป่วยกลุ่มควบคุมจำนวน 30 รายจะได้รับบริการตามปกติ ในขณะที่ผู้ป่วยกลุ่มทดลองจำนวน 31 รายจะได้รับความรู้เกี่ยวกับภาวะหัวใจวายและการรักษาเป็นกลุ่มย่อยครั้งละ 15 นาที และได้รับคำปรึกษาการใช้ยาเป็นรายบุคคล เปรียบเทียบผลจากการเก็บข้อมูลก่อนการให้ความรู้และโทรศัพท์สอบถามผู้ป่วยหลังการให้ความรู้ประมาณ 25 วันโดยใช้แบบสอบถามชุดเดียวกัน ผลการศึกษาหลังจากให้ความรู้แก่ผู้ป่วยพบว่า ด้านความรู้เกี่ยวกับการรักษาภาวะหัวใจวายและพฤติกรรมการใช้ยา ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 หมวดคือ หมวดโรคและภาวะทรุดลงของโรค หมวดปัจจัยเสี่ยงและการดูแลสุขภาพ และหมวดพฤติกรรมการใช้ยา ผู้ป่วยกลุ่มทดลองมีคะแนนความรู้สูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.01$) ทั้ง 3 หมวด เมื่อพิจารณาจากระดับความรู้ซึ่งแบ่งตามคะแนนเป็นความรู้ระดับดี ระดับปานกลาง และระดับต่ำ พบว่าผู้ป่วยกลุ่มทดลองมีความรู้ระดับดีเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 39 เป็นร้อยละ 77 ระดับต่ำลดลงจากร้อยละ 22 เหลือร้อยละ 3 ในขณะที่กลุ่มควบคุมความรู้ระดับดีเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 30 เป็นร้อยละ 39 แต่ความรู้ระดับต่ำกลับเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 17 เป็นร้อยละ 22 ด้านความร่วมมือในการใช้ยาพิจารณาจากวิธีการนับเม็ดยาพบว่า ผู้ป่วยกลุ่มทดลองมีความร่วมมือในการใช้ยามากกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.01$) เมื่อประเมินปัญหาของความไม่ร่วมมือในการใช้ยาจากแบบคัดกรองการใช้ยาพบว่า ผู้ป่วยกลุ่มทดลองมีปัญหาความไม่ร่วมมือในการใช้ยาลดลงมากกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.01$) ผลการประเมินคุณภาพชีวิตโดยใช้แบบประเมิน SF-12 Health Survey พบว่าคะแนนคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพจิตของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.01$) แต่คะแนนคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพกายแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ผลการศึกษาทั้งหมดสรุปได้ว่า การให้ความรู้และคำปรึกษาแก่ผู้ป่วยนอกที่มีภาวะหัวใจวายโดยเภสัชกร ทำให้ผู้ป่วยมีความรู้ที่ดีขึ้นเกี่ยวกับการรักษาภาวะหัวใจวายและพฤติกรรมการใช้ยา มีความร่วมมือในการใช้ยา และส่งเสริมคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพจิตของผู้ป่วยให้ดีขึ้นได้

ภาควิชา.....**เภสัชกรรม**.....**ลายมือชื่อนิสิต**.....

สาขาวิชา.....**เภสัชกรรม**.....**ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา**.....

ปีการศึกษา.....**2543**.....**ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม**.....

4276597233: MAJOR HOSPITAL AND CLINICAL PHARMACY
KEY WORD: EDUCATION/COUNSELLING/PATIENT/PHARMACIST/ADHERENCE/QUALITY OF LIFE

SOMSAKUL SIRICHAI: EFFECTS OF EDUCATION AND COUNSELLING ON OUT-PATIENTS WITH HEART FAILURE AT LERDSIN HOSPITAL. THESIS ADVISOR: ASSOC. PROF. RAWADEE DHUMMA-UPAKORN, THESIS CO-ADVISOR: DR. NISA INDRAKOSATE, MD. 97 PP. ISBN 974-13-1027-7.

This experimental design study aimed at analyzing the effects of education and counselling by a pharmacist on out-patients with heart failure at Lerdsin hospital towards the knowledge in the management of heart failure, the medication adherence and the quality of life.

Sixty one out-patients with heart failure, who visited cardiovascular clinic between October 2000 and March 2001 were randomly recruited into the study. Of these, they were divided into control and trial groups. The control group received routine services whereas the trial group received additional knowledge on heart failure management for 15 minutes in small group and counselling on medication individually by a pharmacist. The data were collected before pharmacist's intervention by face-to-face interview using questionnaires of knowledge testing, medication adherence and quality of life and 25 days after education provision by telephone interview using the same questionnaires. In terms of the knowledge of heart failure management, the study showed the significantly appreciable higher scores ($p < 0.01$) in the trial group than in the control one in all three parts: syndromes, risk factor and self care, and medication administration. The total scores obtained were also classified into three levels including good, intermediate and low levels. In the trial group, the number of subjects, whose scores of knowledge were categorized as good, increased from 39% to 77%, while the number of those with low scores decreased from 22% to 3%. Conversely, in the control group, both the number of subjects with good level of knowledge as well as the number of those with low scores, increased from 30% to 39% and from 17% to 22% respectively. Also, in terms of the medication adherence by pill counts, it was found that the trial group achieved it significantly higher ($p < 0.01$) than the control one. By using the brief medication questionnaire, it was found that the barriers to adhere with medication taking decreased significantly ($p < 0.01$). To evaluate the quality of life, the SF-12 Health Survey was used. The results showed the significant higher score ($p < 0.01$) indicating better quality of life in mental health among subjects in the trial group. However, there is no significant difference in terms of physical health score between these two groups.

In conclusion, the findings suggested that the education and counselling provided by a pharmacist could successfully improve the knowledge of heart failure management, the medication adherence and the quality of life on mental health of the patients with heart failure.

Department.....**Pharmacy**.....**Student's signature**.....Somsakul Sirichai.....

Field of study.....**Pharmacy**.....**Advisor's signature**.....R. Dhumma-upakorn.....

Academic year.....**2000**.....**Co-advisor's signature**.....Nisa Indrakosate.....

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์เรวดี ธรรมอุปกรณ์ อาจารย์ที่ปรึกษาที่ได้ให้คำแนะนำและให้กำลังใจมาตลอดการศึกษา

ขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รุ่งเพ็ชร สกุลบำรุงศิลป์ที่ให้คำแนะนำปรึกษาในการวิจัยมาโดยตลอด อาจารย์ ดร.วัชรี เลอมานกุล อาจารย์พรรณทิพา ศักดิ์ทอง ที่ช่วยแนะนำเอกสารการประเมินคุณภาพชีวิตให้แก่ผู้วิจัย รวมทั้ง อาจารย์สมรัตน์ เลิศมหาฤทธิ์ ที่ได้ให้คำแนะนำเกี่ยวกับสถิติในการวิจัย

ขอบพระคุณผู้อำนวยการโรงพยาบาลเลิดสิน นายแพทย์ประวิทย์ ลิ้มควรสุวรรณ ที่อนุญาตให้ใช้โรงพยาบาลเลิดสินเป็นสถานที่เก็บข้อมูล และขอขอบคุณผู้ป่วยทุกท่านที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการให้ข้อมูลและกรุณาเข้าร่วมการวิจัยครั้งนี้

ขอบพระคุณเภสัชกรหญิงมาลี วรรธนอภิสิทธิ์ หัวหน้ากลุ่มงานเภสัชกรรม โรงพยาบาลเลิดสิน และเภสัชกรทุกท่านที่ได้อำนวยความสะดวกในการเก็บข้อมูลผู้ป่วย และให้คำแนะนำในการวิจัย โดยเฉพาะเภสัชกรหญิง ดร.อุไรวรรณ พรทวีวุฒิ ที่ได้ช่วยเหลือให้คำปรึกษาในวิธีดำเนินการวิจัยมาโดยตลอด และเภสัชกรหญิงเพ็นนี เจนจิระพงศ์เวช ที่ช่วยเหลือเป็นอย่างมากในการวิจัยครั้งนี้ รวมทั้งขอบคุณเจ้าหน้าที่ทุกท่านของกลุ่มงานเภสัชกรรมที่ได้ช่วยเหลือผู้วิจัยขณะเก็บข้อมูลผู้ป่วย

ขอบพระคุณแพทย์หน่วยโรคหัวใจทุกท่านที่ช่วยตรวจสอบแบบประเมินการรับรู้เกี่ยวกับภาวะหัวใจวายและการรักษา เนื้อหาความรู้ที่ใช้สอนผู้ป่วย ให้คำแนะนำต่างๆเกี่ยวกับการรักษาผู้ป่วย โดยเฉพาะแพทย์หญิงนิศา อินทรโกเศศ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วมที่ได้กรุณาอนุญาตให้ใช้ห้องตรวจเป็นสถานที่ให้ความรู้แก่ผู้ป่วย และให้คำปรึกษาเป็นอย่างดี แพทย์หญิงเสาวนินทร์ อินทรภักดี ที่ช่วยแนะนำงานวิจัยและกรุณาให้ยืมใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ในการประมวลผล รวมทั้งหนังสือการวิเคราะห์ผลทำให้ผู้วิจัยสามารถรายงานผลการวิจัยในครั้งนี้ได้ ขอบคุณแพทย์หญิงปิยะนุช วงษ์วานิช ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้พลังงานในการทำกิจกรรมทำให้ผู้วิจัยสามารถนำไปสอบถามผู้ป่วยได้

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่กลุ่มงานอายุรกรรมทุกท่านที่ได้ช่วยอำนวยความสะดวกในการใช้สถานที่ และการดำเนินการวิจัย ขอบคุณเจ้าหน้าที่ฝ่ายเวชระเบียนที่มีส่วนช่วยค้นประวัติผู้ป่วย รวมทั้งขอบคุณนายแพทย์วัลลภ สำราญเวทย์และเจ้าหน้าที่หน่วยสารสนเทศของโรงพยาบาลที่อำนวยความสะดวกในการใช้คอมพิวเตอร์ค้นข้อมูลผู้ป่วย

สุดท้ายขอบพระคุณคุณพ่อ คุณแม่ สามีของผู้วิจัย ตลอดรวมถึงญาติพี่น้องทุกท่านที่ให้กำลังใจอย่างสูงสุดและช่วยเหลืออย่างเต็มที่ในทุกๆด้าน โดยเฉพาะเภสัชกรหญิงเพ็ญนภา ฮาวรังษี พี่สาวของผู้วิจัยที่ช่วยเขียนโปรแกรมในการบันทึกผลข้อมูล และช่วยตรวจสอบข้อมูลเพื่อความถูกต้องอย่างสมบูรณ์ของข้อมูลที่ได้ ทำให้การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

สมสกุล ศิริไชย

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อวิทยานิพนธ์ภาษาไทย ..... ง
บทคัดย่อวิทยานิพนธ์ภาษาอังกฤษ ..... จ
กิตติกรรมประกาศ ..... ฉ
สารบัญ ..... ช
สารบัญตาราง ..... ฌ
สารบัญภาพ ..... ญ
บทที่ 1 บทนำ
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา 1
วัตถุประสงค์ 3
สมมติฐานของการวิจัย 4
ขอบเขตของการวิจัย 4
ข้อจำกัดของการวิจัย 4
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย 4
ประโยชน์ที่จะได้รับ 5
บทที่ 2 เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
ภาวะหัวใจวาย 6
อาการของหัวใจวาย 6
การรักษาภาวะหัวใจวาย 7
ความไม่ร่วมมือในการใช้ยา 10
ปัจจัยที่มีผลต่อความไม่ร่วมมือในการใช้ยา 11
การประเมินผลความร่วมมือในการใช้ยา 12
คุณภาพชีวิตของผู้ป่วยที่มีภาวะหัวใจวาย 14
คำจำกัดความของคุณภาพชีวิต 14
การประเมินคุณภาพชีวิตโดยใช้แบบสอบถาม 15
การให้ความรู้และคำปรึกษาแก่ผู้ป่วยที่มีภาวะหัวใจวาย 16
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 17
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย
การเตรียมการ วางแผนโครงการ 20
การดำเนินงานและเก็บข้อมูล 21
การวิเคราะห์และอภิปรายผล 24
การสรุปผลการดำเนินงานและข้อเสนอแนะ 26

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

บทที่ 4 ผลการวิจัยและการอภิปรายผล
ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ป่วย 27
ส่วนที่ 2 ข้อมูลเปรียบเทียบความรู้เกี่ยวกับการรักษาภาวะหัวใจวายและพฤติกรรมการใช้ยาระหว่างผู้ป่วยกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง 33
ส่วนที่ 3 ข้อมูลเปรียบเทียบความร่วมมือในการใช้ยาระหว่างผู้ป่วยกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง 38
ส่วนที่ 4 ข้อมูลเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตระหว่างผู้ป่วยกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง 46
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ
สรุปผลการวิจัย 51
ปัญหาที่พบจากการวิจัย 52
ข้อเสนอแนะ 53
รายการอ้างอิง 55
ภาคผนวก 61
ภาคผนวก ก แผ่นใสและโปสเตอร์สำหรับให้ความรู้ผู้ป่วยนอกที่มีภาวะหัวใจวาย 62
ภาคผนวก ข วิธีจำกัดการบริโภคเกลือแกง(เกลือโซเดียม) 68
ภาคผนวก ค แบบบันทึกข้อมูลของผู้ป่วยนอก โรงพยาบาลเลิดสิน 70
ภาคผนวก ง แบบประเมินความรู้เกี่ยวกับการรักษาโรคหัวใจและพฤติกรรมการใช้ยา 74
ภาคผนวก จ แบบสัมภาษณ์คุณภาพชีวิต SF-12 Health Survey 75
ภาคผนวก ฉ แบบคัดกรองการใช้ยา 77
ภาคผนวก ช แบบสอบถามผู้ป่วยทางโทรศัพท์ 78
ภาคผนวก ซ การคิดคะแนนจากแบบสัมภาษณ์คุณภาพชีวิต SF-12 Health Survey 81
ภาคผนวก ฌ ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วมของคะแนนความรู้แยกเป็นรายหมวด 83
ภาคผนวก ญ แสดงข้อมูลจากแบบคัดกรองการใช้ยาของกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง 84
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์ 87

สารบัญตาราง

ตารางที่ หน้า

1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง 28
2 ข้อมูลการดูแลสุขภาพของกลุ่มตัวอย่าง 30
3 ข้อมูลเกี่ยวกับโรคและการใช้ยาของกลุ่มตัวอย่าง 31
4 ข้อมูลคะแนนความรู้เกี่ยวกับการรักษาภาวะหัวใจวายและพฤติกรรมการใช้ยา ของกลุ่มตัวอย่าง 34
5 เปรียบเทียบผลการประเมินคะแนนการรับรู้เกี่ยวกับการรักษาภาวะหัวใจวายฯ ระหว่างกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง 35
6 เปรียบเทียบผลการประเมินความรู้เกี่ยวกับการรักษาภาวะหัวใจวายฯครั้งที่ 1 และ ครั้งที่ 2 ระหว่างกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองเป็นรายหมวด 35
7 เปรียบเทียบระดับความรู้เกี่ยวกับภาวะหัวใจวายครั้งที่ 1และครั้งที่ 2 ระหว่างกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง 36
8 เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงระดับความรู้เมื่อประเมินผลครั้งที่ 2 ระหว่างกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง 37
9 เปรียบเทียบความร่วมมือในการใช้ยาของผู้ป่วยกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง โดยการนับเม็ดยา 38
10 เปรียบเทียบลักษณะของผู้ป่วยที่มีและไม่มีความร่วมมือในการใช้ยา ระหว่างกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง 40
11 เปรียบเทียบคะแนนความไม่ร่วมมือในการใช้ยาจากแบบคัดกรองการใช้ยาระหว่าง กลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง 43
12 เปรียบเทียบปัญหาความไม่ร่วมมือในการใช้ยาเป็นรายหมวดระหว่างกลุ่มควบคุม และกลุ่มทดลองจากแบบคัดกรองการใช้ยา 43
13 ข้อมูลคะแนนสุขภาพกายและคะแนนสุขภาพจิตของกลุ่มตัวอย่าง 46
14 เปรียบเทียบคะแนนคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพกายระหว่างกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง 47
15 เปรียบเทียบคะแนนคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพจิตระหว่างกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง 48

สารบัญภาพ

ภาพประกอบ หน้า

รูปที่ 1 แสดงขั้นตอนการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง..... 23
รูปที่ 2 เปรียบเทียบคะแนนความรู้ระหว่างกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง..... 35
รูปที่ 3 เปรียบเทียบระดับความรู้ระหว่างกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง..... 36
รูปที่ 4 เปรียบเทียบความร่วมมือในการใช้ยาระหว่างกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง..... 39
รูปที่ 5 เปรียบเทียบคะแนนสุขภาพกายระหว่างกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง..... 47
รูปที่ 6 เปรียบเทียบคะแนนสุขภาพจิตระหว่างกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง..... 48